

Beretning for arkæologisk undersøgelse
af
DOMKIRKEPLADSEN 4
Roskilde Domsogn

ROM 2696
Stednr. 020410
DOMKIRKEPLADSEN 4
Bebyggelsesspor
Middelalder
Matr.nr. 345 Roskilde Bygrunde
Roskilde Domsogn
Sømme herred
Københavns amt

© ROSKILDE MUSEUM
Jens Molter Ulriksen

1. Resumé

Etableringen en ny kalkgrube på nordsiden af Domkirkepladsen gav mulighed for at registrere gruber og kulturlag. Det viste sig, at der allerede tidligere har ligget en kalkgrube på stedet, og ud fra opfyldningsmaterialet at dømme er den blev sløjftet i nyere tid. Under kalkgruben var spor efter gruber, en grøft og enkelte stolpehuller, men i den meget begrænsede udgravning på ca. 3 x 5 m, hvoraf 3,25 x 3 m var bortgravet inden museet kom til, var det ikke muligt at få overblik over eventuelle konstruktioner. Aktivitetsniveauet synes imidlertid at have været stort i højmiddelalderen, og ingen steder var det oprindelige muldrag at finde.

2. Undersøgelsens baggrund

Den 3/12 2009 blev museet gjort opmærksom på, at der stod en container fyldt med kulturjord på Domkirkepladsens nordside. Ved besigtigelsen samme dag var gravearbejdet indstillet. Den 4/12 om morgenen indfandt museet sig atter på stedet, hvor det viste sig, at man var begyndt at grave ud til en kalkgrube til brug for domkirken. På det tidspunkt havde man gravet et ca. 3 x 3 m stort hul til en dybde af 2,3 m under eksisterende terræn, hvorved kulturlag og anlægsspor var fjernet bortset fra et fyldskifte i det nordøstlige hjørne. Desuden kunne man se anlægsspor i udgravningens sider.

Museet havde den 22/7 2009 fra Roskilde Kommune modtaget en kopi af byggeansøgningen, og samme dag skrev museet til Roskilde Domsogns administration med oplysningerne om, at stedet befinder sig indenfor et kulturarvsareal. Der blev desuden gjort opmærksom på, at museet anså det for sandsynligt, at man ville påtræffe fortidsminder ved et jordarbejde, og det blev anbefalet af foretage en prøvegravning.

Efter museet havde standset entreprenørens arbejde, orienteredes entreprenør og bygherre, Roskilde Domsogns menighedsråd, om, at der var en forekomst af jordfaste fortidsminder, der var beskyttede af museumslovens § 27. Det aftaltes, at museet skulle foretage en arkæologisk undersøgelse af den resterende del af den projekterede kalkgrube.

3. Administrative data

Roskilde Museum var ansvarlig for undersøgelsen, og originaldokumentation og oldsager opbevares på museet.

Udgiften til nødudgravningen blev afholdt af Roskilde Domsogns menighedsråd i sin egenskab af bygherre.

4. Topografi

Udgravningen foregik på den grund, hvor Provstegården lå i middelalderen. Mod syd var kun 5 m for domkirkens gamle kirkegårdsområde, som dels kendes gennem

arkæologiske udgravninger, dels fra ældre kort. I nyeste tid er opført et redskabsskur på stedet, men ellers har der ikke været bygninger efter reformationen. Terrænet falder mærkbart fra domkirken, der ligger o. 39 m oh til o. 37.30 m oh på domkirkepladsens norddel. Herfra er et fald på ca. 7 m mod nord til Provstestræde. Eksisterende terrænoverflade ved udgravningen lå i 37.10 m oh. Toppen af undergrundsleret i udgravningsfeltet lå ca. 35.90 m oh.

5. Udgravningens forløb

Udgravningen påbegyndtes den 4/12 2009 og afsluttedes den 10/12 2009. Udgravningsleder var mus.insp. Jens Molter Ulriksen. Udgravningsmedhjælp i hele perioden var Niels K.W. Nielsen, mens stud.mag. Pia Wistoft Nielsen deltog en enkelt dag. Lektor Anita Veihe, Inst. for Miljø, Samfund og Rumlig Forandring ved Roskilde Universitet, foretog en boring i undergrundsleret for at udtage en jordprøve.

Ca. 60 % af den planlagte kalkgrube var allerede gravet ud af entreprenøren, da museet fik nys om jordarbejdet. Dvs. at fyldlag og råjord var bortgravet til en dybde af 2,3 m under eksisterende terræn. Undervejs havde man fjernet flere gruber, ligesom man havde opgravet en række på 4-5 kampesten, der var orienteret nord-syd midt for den nordlige endevæg af gruben.

Den resterende del af gruben blev arkæologisk undersøgt. De øvre fyldlag på 1,5 meters tykkelse blev fjernet med en minigraver ved afrømning i tynde lag. De underliggende lag og anlæg blev udgravet ved håndkraft.

6. Udgravningsmetode og dokumentation

Efter muldafrømningen blev fladen tegnet på folie i målestok 1:20 med udgangspunkt i et lokalt målesystem. Efterfølgende er fladetegningerne blevet digitaliseret og transformeret til UTM Euref89.

Anlæggene blev nummereret fortløbende fra A1 til A12. Snitningen blev foretaget med ske. Flader og anlæg blev afsøgt med metaldetektor.

Snit og profilvæggene i øst og vest blev tegnet på folie i målestok 1:10. Fladen og udvalgte anlæg blev fotograferet i RAW- og JPEG-formater.

7. Målesystem

Horisontalt

Der oprettedes et lokalt målesystem i feltet, som siden blev målt ind med GPS.

Vertikalt

Nivellementer blev foretaget med optisk instrument med udgangspunkt i et fixpunkt på en afløbsrist på Domkirkepladsen. Fixpunktet havde koten 37.24 DVR.

Nivellementer omregnedes til koter og påførtes de relevante plan- og profiltegninger.

8. Udgravningens resultater

I nordøsthjørnet af feltet lå A1. Anlægget blev ikke snittet i sin fulde udstrækning, da det lå uden for entreprisegrænsen. Der blev gravet et 30 cm dybt ”sondagehul”, der viste, at fyldskiftet havde en næsten lodret side og var fyldt op med tegl, mørtelrester o.lign. Om der var tale om en grube eller en brønd, kunne ikke afgøres. Fundene fra fylden begrænsede sig til et sideskår af gråbrændt keramik og et grønt skår af rudeglas. Opfyldningen er formentlig sket i slutningen af middelalderen.

Afrømningen af fyldlag i den intakte, sydlige del af feltet standsedes o. kote 35.80 m. Her fremkom et brungult lerlag på ca. 1,6 x 1 m, **A3**, der, i overfladen, var præget af trækulsnister. Det blev derfor i første omgang opfattet som et gulvlag, hvorigennem var nedgravet stolpehullet A2. Mod nord afgrænsedes A3 af en øst-vestgående grøft, A6, og mod syd lå fyldskiftet A4. I snit 2 fremstod A3 som brungult ler med lidt trækulsnister i toppen i forhold til undergrundslerets gule farve. Der var kalksten i begge lag og det er tvivlsomt, at A3 skal betragtes som et gulvlag. Der er snarere tale om det øverste undergrundsler, der har blevet patineret af overliggende kulturlag. Denne opfattelse støttes af det forhold, at der ikke fremkom oldsager i A3. Af snit 2 fremgik desuden, at A2 og A4 var nedgravet i A3.

A2 var et stolpehul, der rummede nogle skår af østersøkeramik fra 11.-12. årh.

A4 var i fladen 1,44 x 1,24 m. Mod vest afgrænsedes A4 af A5, der var undergrundsler, og mod nord lå A6. A4 havde en meget spættet fyld, og oldsagerne var også blandede kronologisk set. Der var en ende af en enkeltkam af ben og tak med messingnitter, der dateres til 1000-tallet eller begyndelsen af 1100-tallet. Fra samme periode kommer et skår af østersøkeramik, mens den anden ende af tidshorisonten tegnes af en knappenål af messing fra 1400-1500-tallet. Hertil kommer skår af glaserede kander fra 1200-1300-årene og et skår af gråbrændt keramik, der ikke kan dateres nærmere end 1200-1400.

A6 var en grøftlignende struktur, der forløb øst-vest langs kanten af det bortgravede område. A6 var stratigrafisk yngre end A4. Grøften kunne ses i profil 2 i form af lagene 2, 3 og 4. Her var tværsnittet med flad bund og rette sider. Fylden var løs og meget blandet. Fundene peger på en datering i slutningen af middelalderen.

A11 og **A12** fremkom ved udgravningen af A4. I virkeligheden er der tale om ét og samme anlæg, hvilket understreges af fundmaterialet.

9. Konklusion

Trods det stærkt begrænsede areal, der var til rådighed i urørt tilstand, var det muligt at påvise flere anlægsspor, som peger på tilbagevendende anvendelse af stedet. Den moderne kalkgrube, der sås i profil 1, havde grebet forstyrrende ind i fyldlagene, så det var kun de nederste decimeter, der var intakte. Her var det ældste spor stolpehullet A2, der rummede keramik fra sen vikingetid eller tidlig middelalder. Fra samme tid stammer fragmentet af kammen, der dog er endt i A4 på et betydeligt senere tidspunkt. Grøften A4 kan i princippet være en del af et hus eller et hegn. At der har

stået en bygning på stedet viser formentlig den række af syldsten, som entreprenøren fjernede inden museet kom til.

I middelalderen var stedet en del af Provstegårdens matrikel, og der er grund til at formode, at der i kort afstand derfra vil være mere betydelige levn fra denne vigtige prælats embedsbolig (fig. 9).

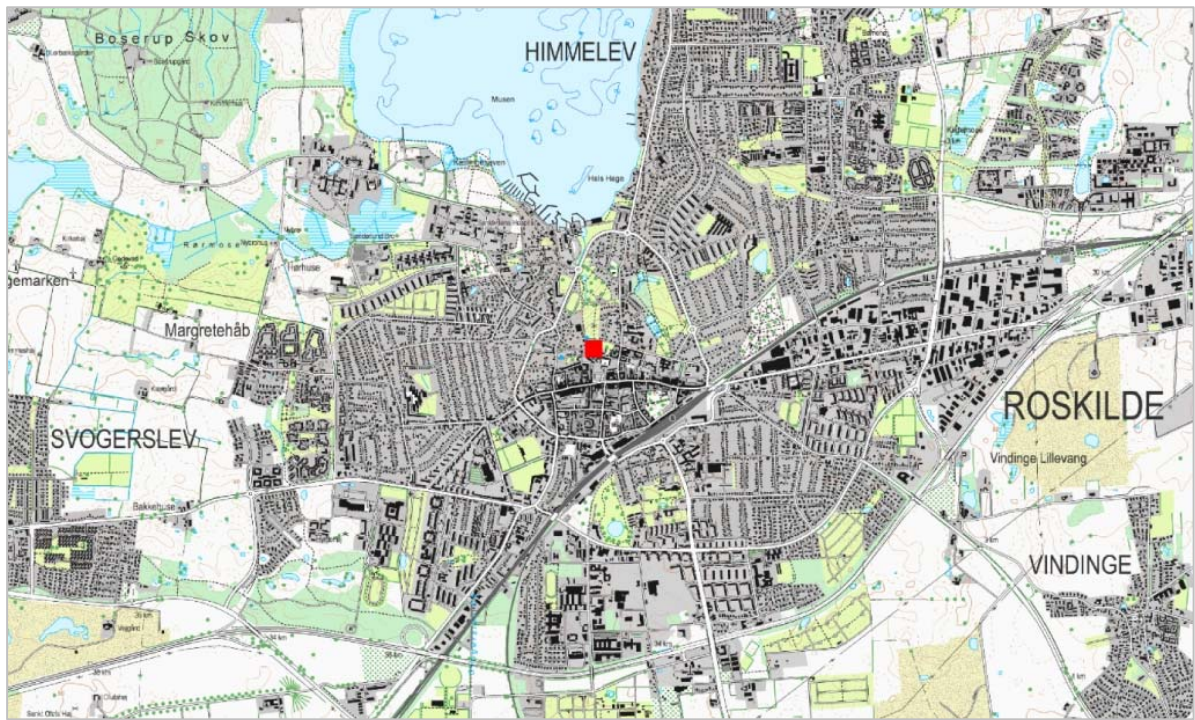

Fig. 1. Domkirkepladsen 4 er markeret med en rød firkant.

Fig. 2. Ortofoto med udgravningsfeltet angivet med rødt.

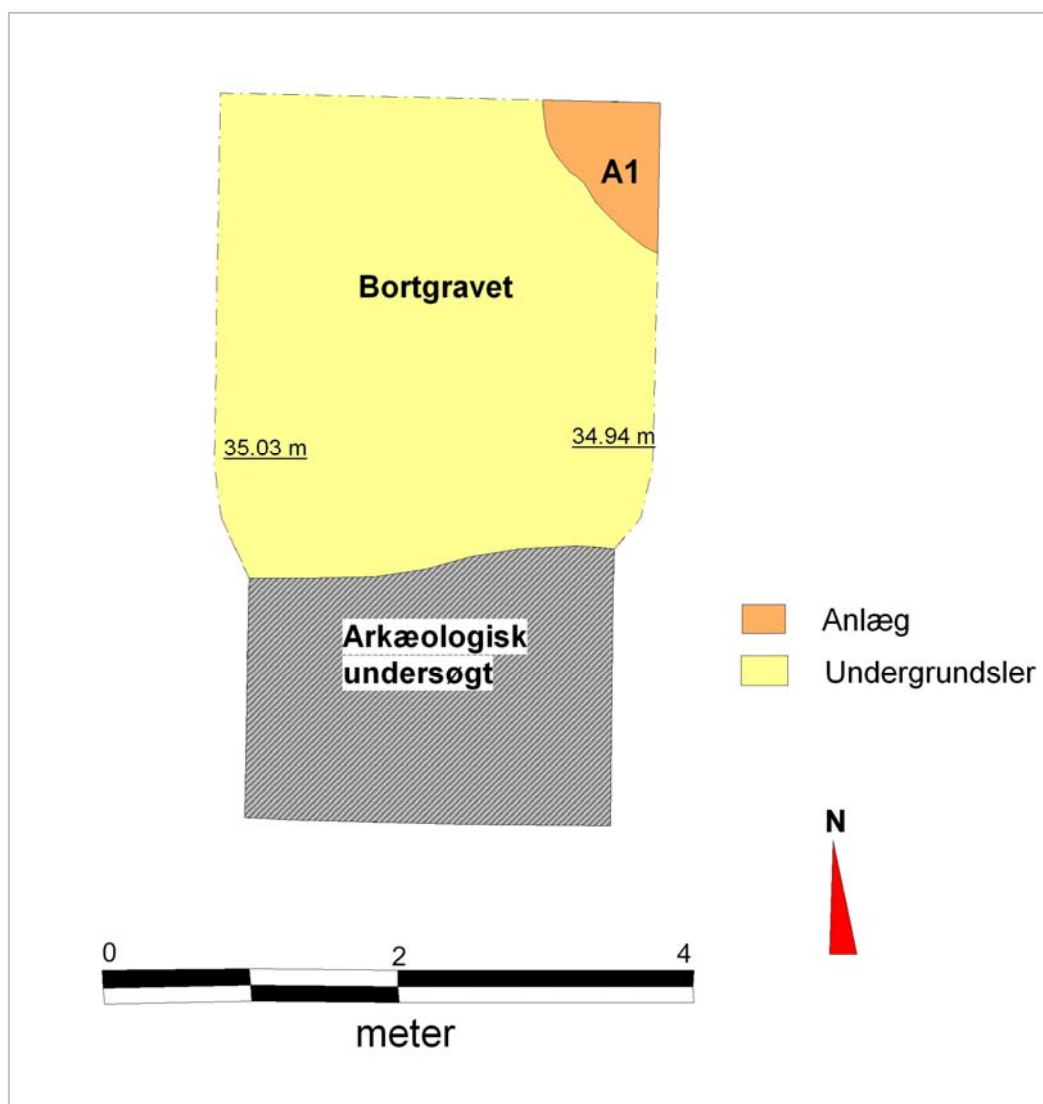

Fig. 3. Den nordlige del af arealet var gravet bort til en dybde af ca. 2,3 m under eksisterende terræn. Kun A1 var stadig at se i fladen.

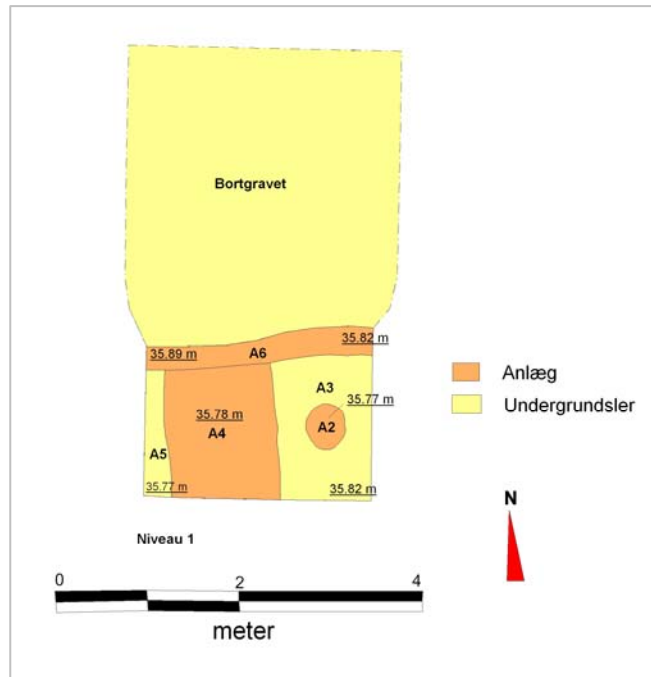

Fig. 4. Anlægsspor i niveau 1.

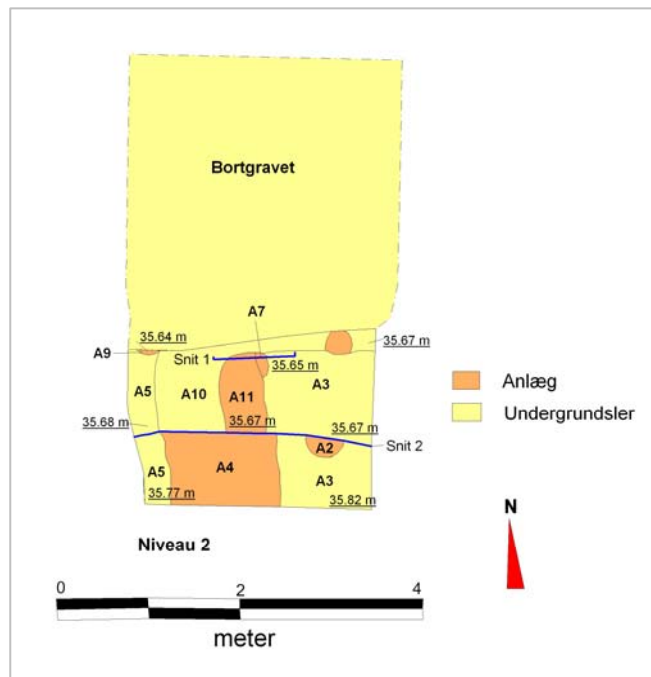

Fig. 5. Anlægsspor og snittenes placering i niveau 2.

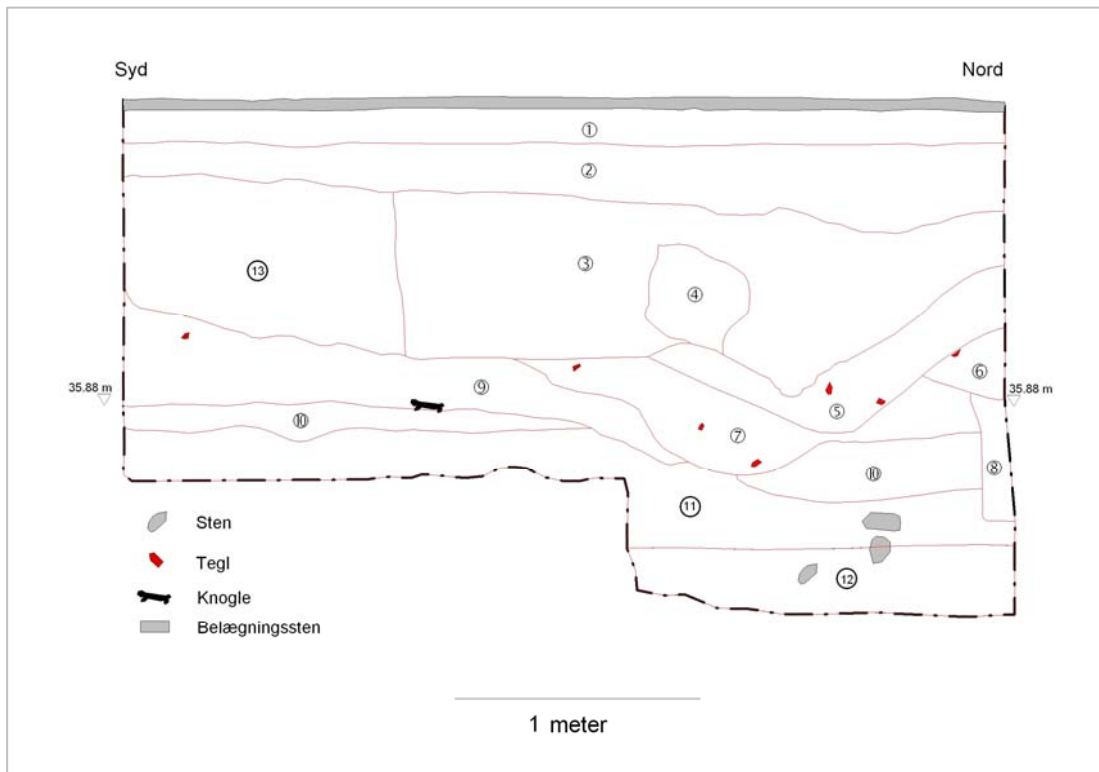

Fig. 6. Profil 1

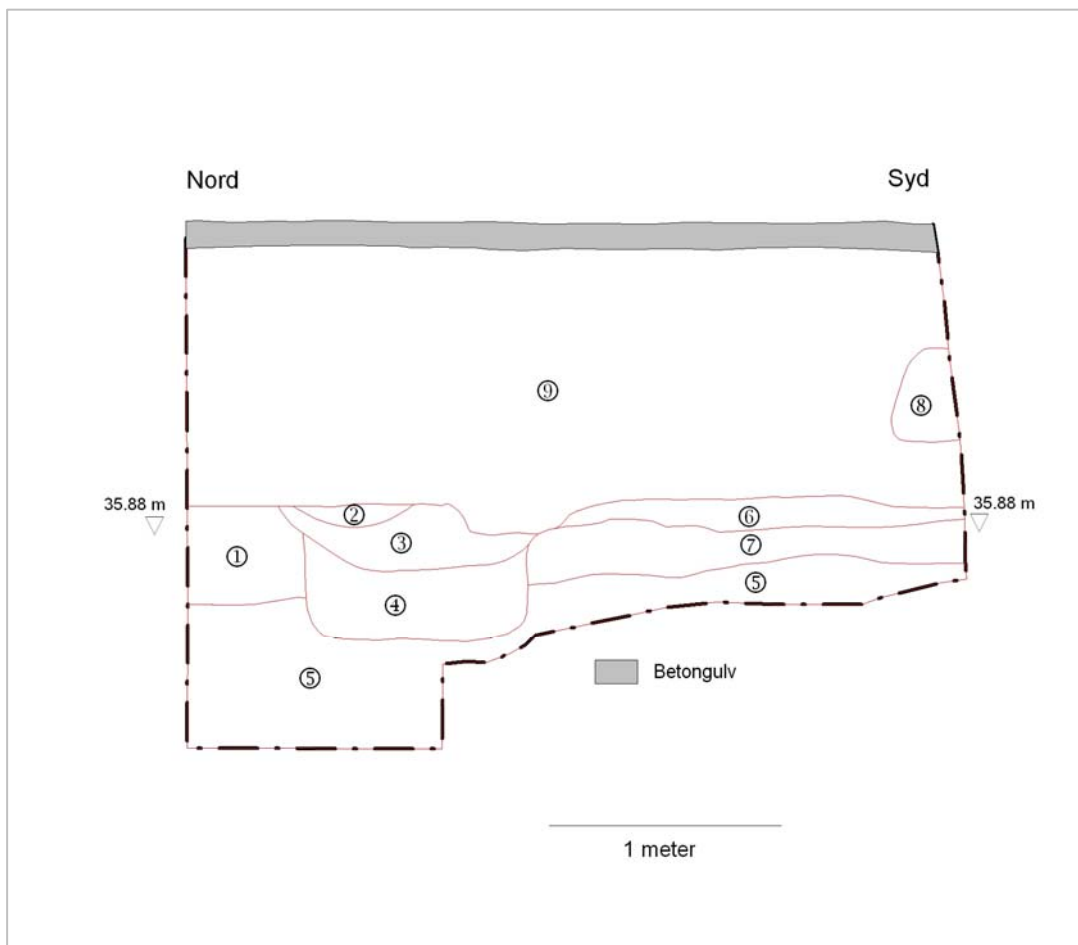

Fig. 7. Profil 2

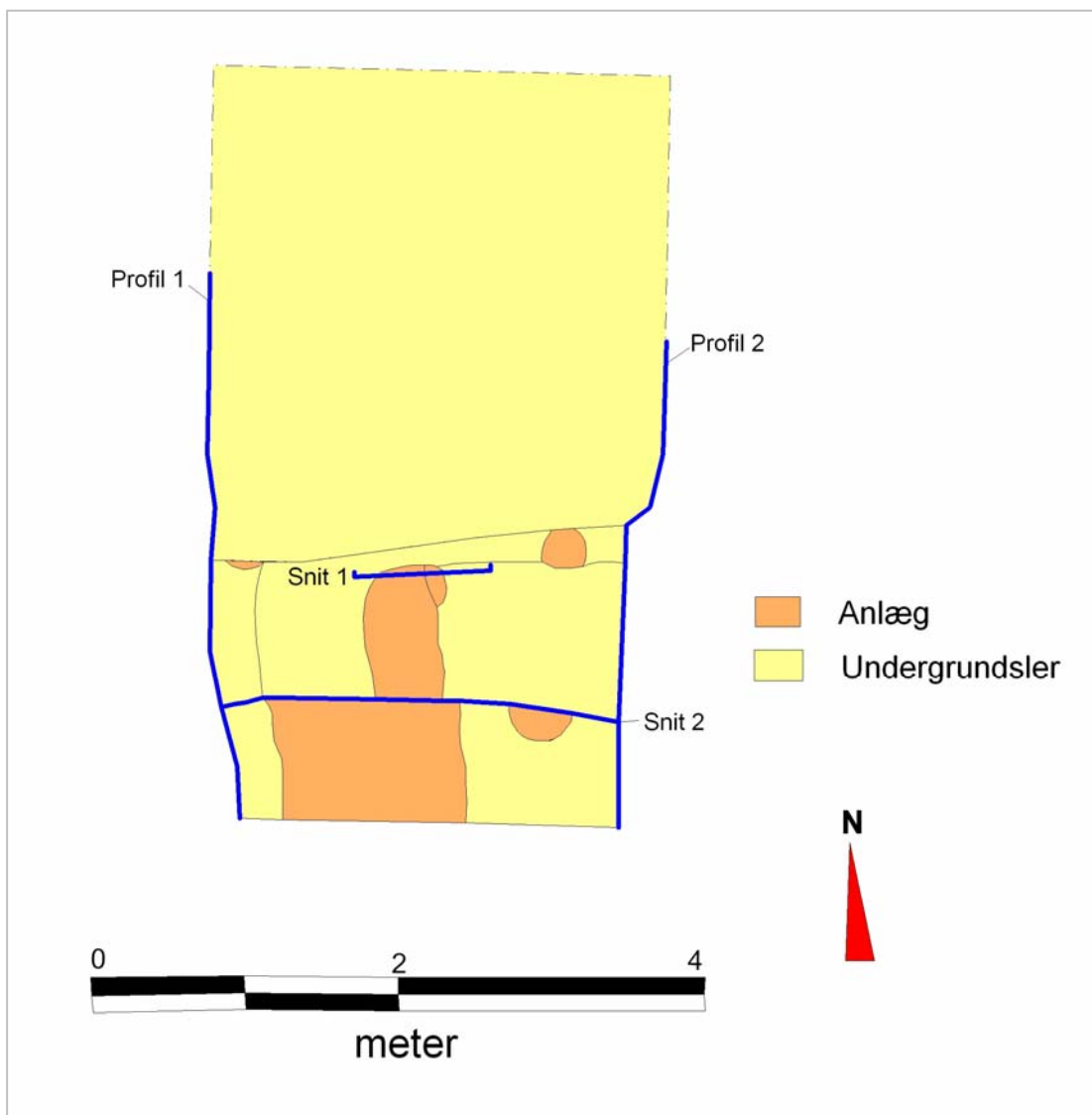

Fig. 8. Angivelse af snit og profiler.

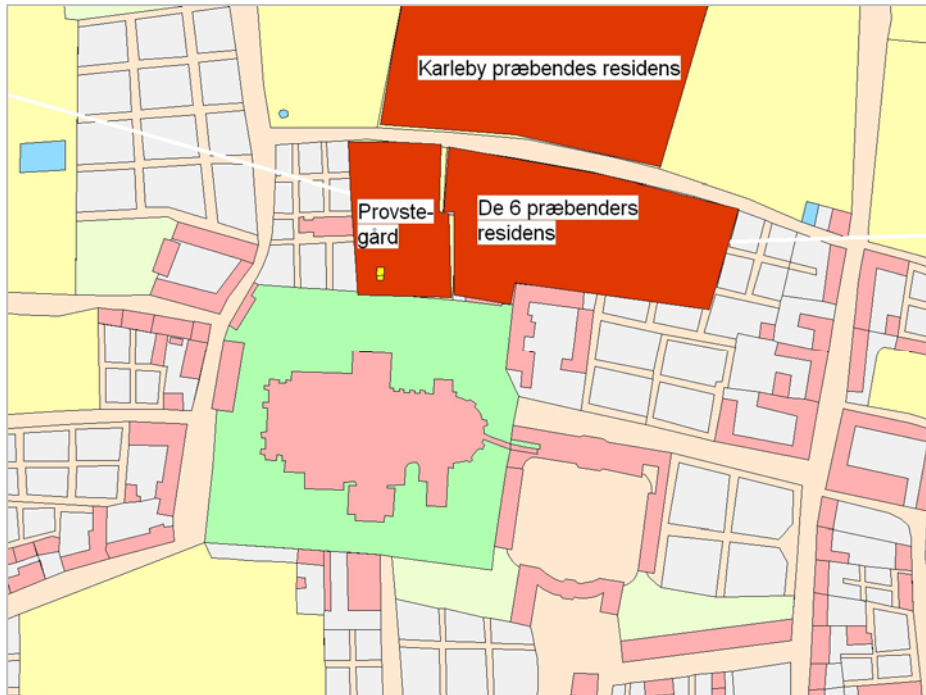

Fig. 9. Kort fra midten af 1800-tallet. Middelalderlige kannikerresidenser og provstegården er markeret. Den gule prik viser udgravningsfeltet.

